

Marie Elm & Lars Rönnmark
FoU Sjuhärad Vålfärd
Högskolan i Borås
lars.ronnmark@hb.se mobil: 070 7266776

Undersökningsplan
12 januari 2011

Sista socialisationen. Inskolning på särskilt boende

Inledning

Flytten till ett äldreboende markerar för många en livskris med starka påfrestningar på personen och hennes nära anhöriga. Det är en händelse som markerar brottet i det självständiga livet och signalerar inträdet i en livsfas där personen är beroende av hjälp och stöd för att kompensera förlust av viktiga förmågor. Det liv som levs i ett sådant beroendeförhållande kan benämnas *fjärde åldern*.

”En av de mest betydande trender på 1900-talet var förändringar av vad som ibland kallas fjärde åldern. Den första åldern är en period av utbildning och träning, den andra åldern en period av arbetsliv, den tredje åldern en period av pensionsliv med bibehållen hälsa, och den fjärde åldern representerar tiden av ålderssvaghet (Wragg 2005, s.171 min övers.)

I forskningsprogrammet Sista socialisationen (se Rönnmark, 2010) undersöks olika aspekter av livet i fjärde åldern i ett nationellt forskningssamarbete.

Vid två planeringsträffar mellan Borås stad och FoU Sjuhärad som föregått denna undersökningsplan, har många intressanta aspekter på sista socialisationen och fjärde åldern kommit fram. Det ledde fram till en skiss av två möjliga studier: *kommunikationsstudien* med syftet att beskriva, analysera och förbättra kommunikationen mellan den demenssjuke och omgivningspersoner och *inskolningsstudien*. (se Undersökningsplan 18 oktober 2010). Eftersom studien ska genomföras tillsammans med en grupp medforskare och inte som tidigare planerat två, genomförs nu enbart inskolningsstudien.

Inskolningsstudien

Syftet med inskolningsstudien är att få kunskap om hur äldre ”inskolas” på ett särskilt boende, och vad inskolningen gör med de äldre, samt hur äldre uppfattar förväntningar som riktas mot dem och vad de gör för att inordna sig på boendet. En del i undersökningen är att försöka beskriva vad som är medvetet lärande (från boendes och från personalens sida) och

vad som är omedvetet lärande (socialisation, lärande som följd av att man vistas i miljön, jfr. Lave & Wenger, 1991). Genomgående för undersökningen är att se inskolning ur de boendes perspektiv.

Frågeställningar: Generativa teman och specifika forskningsfrågor utformas tillsammans med medforskarna. En preliminär formulering av en övergripande frågeställning kan vara: Vad händer med personen de första hundra dagarna på äldreboende?

I planeringsarbetet har många intressanta frågor uppkommit och några av dem redovisas här. Hur påverkas den boendes uppmärksamhet de första dagarna på boendet av känslomässiga reaktioner på förluster i samband flytten; hur påverkar detta kommunikationen med personal och förmåga att ta till sig information? Hur sker inskolningen? Vilka formella arrangemang finns och hur utförs dessa? Hur sker inskolningen mer informellt? Hur tänker sig personal respektive anhöriga inskolningens innehåll liksom avsedda och icke-avsedda effekter? Hur styrs inskolningen? Vilka förväntningar riktas mot den äldre som flyttar till ett boende, och av vem? Hur uppfattar och vad gör äldre med förväntningar som riktas mot dem? Vilka försanthållanden, normer och värderingar finns inbäddade i inskolningen på ett boende? Hur påverkar inskolning personens välbefinnande och identitet? Kan inskolningen förbättras? I så fall hur och varför?

Metod

Undersökningarna bedrivs enligt en modell för "deltagarbaserad aktionsforskning" med tre hörnstenar: berördas delaktighet i forskningen; praktikinära kunskapsbildning; utvecklings/förändringsarbete (Reason 1994, 2001 ; Reason & Heron 2006; Hummelvoll 2003, 2006). I undersökningarna samarbetar boende, anhöriga, personal och forskare för att få kunskap om hur boende upplever inskolning och vad inskolningen gör med dem.

I undersökningen tillämpas story/dialog-metoden (Labonte & Feather 1996; Labonte, Feather & Hills, 1999). I korthet innebär metoden att varje medforskare samlar in information om "sin" boende, och organiserar informationen i fallbeskrivningar som beskriver inskolning för just den aktuella personen. Sedan analyseras informationen av hela undersökningsgruppen med hjälp av story/dialog-metoden. Metoden är ganska hårt strukturerad. Om det visar sig önskvärt och möjligt kan ytterligare boende och eventuellt även ytterligare personal inbjudas att delta i arbete med sina berättelser. Därmed kan den empiriska basen breddas, och mer generella slutsatser dras kring de frågor gruppen väljer att undersöka, exempelvis "hur upplevs inskolning ur den boendes perspektiv" och "vilka är inskolningens effekter" och "uppkommer oönskade effekter och vad kan vi göra åt det?"

Tid

Projektet planeras för två år, med en omprövning efter ett år. Första året ägnas i huvudsak åt beskrivningar av inskolningens olika aspekter sett ur den boendes perspektiv och utveckling av kunskap om inskolningens mer generella innehåll och betydelse. Andra året ägnas åt att göra och följa upp förändringar som kan förbättra den boendes inskolning, tillvaro och välbefinnande på äldreboendet. Undersökningarna beräknas kunna inledas den 3 mars 2011. (Se bilaga 1).

Organisation

Studierna leds och samordnas av Marie Elm och Lars Rönmark vid FoU Sjuhärad Välfärd.

Ur vårdpersonalen vid kommunens särskilda boenden rekryteras en grupp om upp till tio medforskare av Borås Stad i samråd med undersökningsledarna. Den personal som erbjuds att delta som medforskare bör vara SOA (socialt omsorgsansvarig kontaktperson) för den boende fokuspersonen, vars verklighet beskrivs. Vidare är det önskvärt att medforskaren är nyfiken, öppen för att tänka och reflektera kring verksamheten, ha en viss vana av att skriva eller på annat sätt dokumentera liksom att vara road av förmedla kunskaper och erfarenheter till andra.

Vidare tillsätts i samråd mellan Borås Stad och FoU Sjuhärad en referensgrupp på omkring fem personer, förslagsvis en kommunpolitiker, en berörd avdelningschef, en forskare, en representant från pensionärsförening samt en personal som deltar i undersökningen. Om intresse finns kan gemensamma referensgruppsträffar ske med motsvarande undersökningar som planeras i Svenljunga.

Etiska överväganden

Undersökningen följer Vetenskapsrådets etiska regler samt de etiska regler som gäller inom kommunens äldreomsorg. Ett viktigt kriterium för de boende som tillfrågas att delta i undersökningarna är att dessa tänker klart och har kapacitet att fatta beslut om att medverka i undersökningarna. Vid behov konsulteras anhöriga.

Deltagande boende informeras noggrant om undersökningarnas upplägg och syfte, liksom deltagandets frivillighet. Lika så informeras de om vad ett deltagande innebär konkret. Vid redovisning av undersökningarna avidentifieras allt material.

Fortlöpande kommer undersökningarnas etiska aspekter att reflekteras, liksom etiska aspekterna på de yrkespraktiker som boende berörs av på det särskilda boendet.

Genomförandet av inskolningsstudien

Story/dialog-metoden används som sagt för att skapa kunskap om de boendes upplevelse och erfarenheter av inskolning. Varje medforskare ansvarar för att utforma en fallbeskrivning för en (eller möjligen två) boende. Den boendes berättelser inhämtas genom intervjuer och sammanställs i jag-form. Även observationer, personens egna anteckningar, böner, och andra uttryck liksom information från närstående och anhöriga kan användas för att beskriva och förstå inskolning och anpassning ur den boendes perspektiv. Insamling av information och utformning av berättelser sker mellan undersökningsgruppens träffar. Vid träffarna sker en redovisning av berättelser och gruppen ger respons enligt den så kallade story/dialog-metoden (se ovan).

Aktivitet/Tidsåtgång: Undersökningsgruppen samlas i genomsnitt varannan vecka under 2,5 timmar. Vid tre tillfällen träffas gruppen heldagar. Planering av undersökningsgruppens olika träffar och tidsåtgång för övrigt finns redovisade i bilaga 1.

Medforskarna förväntas arbeta aktivt med insamling av material, skrivande av fallbeskrivning, medverka i story/dialog-gruppens bearbetning, samt fullborda berättelsen och delta i analys av alla fallbeskrivningar på ”andra nivå”. Förutom de schemalagda träffarna beräknas omkring fyra timmar per vecka åtgå i undersökningarna.

År 2. Beroende på händelseutveckling kan undersökningen övergå i en aktionsdel, där önskvärda förändringar i mottagandet och inskolningen identifieras, implementeras och följs upp. År två kan med fördel inledas med en story/dialog-dag x 8 timmar där kan referensgruppen och andra intressenter kan delta i planeringen av arbetet.

Referenser

- Beston, G. Borge, Eriksson, Holte, Ottosen & Hummelvoll (2007). *Handlingsorientert forskningssamarbeid. Refleksjoner fra forskningsprosjektet 'Helsefremmende og forebyggende psykisk helsearbeid i lokalsamfunnet'* PHIL. Rapport 1, 2007. Høgskolen i Hedmark.
- Eriksson, B.G. (2010). Interpretations of some aspects of conversations and their relations to health and longevity in ageing populations. Manuscript. Ingår i akademisk avhandling: Studying ageing: experiences, description, variation, prediction and explanation. Göteborgs Universitet.
- Gilleard, C. & Higgs, P. (2010). Aging without agency. Theorizing the fourth age. *Aging & Mental Health*, 14:2, 121 - 128
- Hummelvoll, J.K. (2006). Handlingsorienteret forskningssamarbeid. Teoretisk begrunnelse og praktiske implikationer. *Norsk Tidsskrift for Sykepleieforskning*, 8(1) s. 17-30.
- Hummelvoll, J.K. (2003) *Kunskapsdannelse i praksis. Handlingsorientert forskningssamarbeid i akuttpsykiatrien*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Labonte ,R., Feather, J., & Hills, M. (1999). A story/dialogue method for health promotion knowledge development and evaluation. *Health Education Research*. No.1, pp. 39-50.
- Labonte, R. & Feather J. (1996). *Handbook on using stories in health promotion practice*. University of Saskatchewan.
- Laslett, P. (1989/1991). *A Fresh Map of Life: The Emergence of the Third Age*. Cambridge: Harvard University Press.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning. Legitimate, peripheral participation*. New York: Cambridge University Press.
- Lipsky, M (1980) *Street-level bureaucracy*. New York: Russel Sage.
- Baltes, P. B. & Mayer, K.U. (Eds.) (1999/1996 tysk utgåva). *The Berlin Aging Study: Aging from 70 to 100*. New York: Cambridge University Press.
- Reason, P. & Heron, J(2006). *The pratice of co-oprative inquiry: Research 'with' rather than 'on' pepole*. In Peter Reason & Bradbury, H. (Eds.). *Handbook of action research*. London: Sage,
- Reason, P. (1998). Political, epistemological and spiritual dimensions of participation. *Studies in Cultures, Organization and Societies*, 4:147-167)
- Reason, P. (1994). Three approaches to participative inquiry. In N.K. Denxin & Y.S. Lincon (Eds.) *Handbook of Qualitative Reseach*. Thousand Oaks: Sage.
- Reason, P. (2001). Learning and change through action research. In J. Henry (Ed.) *Creative Management*. London: Sage.
- Rönmark, L. (2009). Den sista socialisationen – om lärande och anpassning vid flyttning till äldreboende. Idéskiss 2. 20 sept. 2009. FoU Sjuhärad Valfärd.
- Smith, J. (2000). *The fourth age. A period of psychological mortality*. Max Planck Forum. Paper presented at Harnack-Hause Forum
- Twigg, J (2006). *The body in health and social care*. London: Palgrave.
- Wragg, T. (2005). *The art and science of teaching and learning. The selected works of Ted Wragg*. London: Ruthledge.